

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПОЗАБЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Тимчак В.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
ORCID: 0000-0001-9739-1914*

Тимчак М.В.,

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ORCID: 0000-0001-9135-3714*

Тимчак В.В., Тимчак М.В. Економіко-правовий аспект позабюджетного фінансування закладів вищої освіти України

Ефективна реалізація політики у сфері вищої освіти неможлива без належного фінансового забезпечення закладів вищої освіти (ЗВО). В умовах дефіциту бюджетних коштів ЗВО зіткнулися з істотними труднощами під час формування фінансових ресурсів для реалізації своїх функцій, що змусило їх шукати джерела залучення додаткових засобів, перш за все, позабюджетні джерела фінансування. **Мета статті** полягає у дослідженні економіко-правового аспекту позабюджетного фінансування ЗВО, зокрема в обґрунтуванні доцільності диверсифікації джерел фінансування ЗВО в умовах зменшення бюджетного фінансування; висвітленні окремих напрямків позабюджетної діяльності ЗВО та залучення благодійної допомоги (фандрайзинг). Обґрунтовано, що диверсифікація джерел фінансування ЗВО пов'язана із хронічним бюджетним недофінансуванням, посиленням конкуренції між ЗВО, необхідністю підвищення оплати праці науково-педагогічних працівників та ін. З'ясовано, що позабюджетні джерела фінансування ЗВО поділяються на засоби від позабюджетної діяльності та цільові засоби. Визначено окремі напрямки позабюджетної діяльності ЗВО, якими є: сфера освітніх послуг (платне навчання, підготовка до вступу до ЗВО та до ЗНО, перепідготовка, підвищення кваліфікації, навчання іноземних студентів, надання індивідуальних платних консультацій, платні короткострокові курси і семінари тощо), науково-виробнича діяльність (договірна науково-дослідна робота, консалтингова діяльність; інкубатори нововведень, науково-технічні парки та ін.), комерційна діяльність (видання підручників, оренда площ і наукового обладнання та ін.), сфера послуг для студентів і співробітників ЗВО (платні послуги з харчування, лікування та оздоровлення), управління фінансовими активами. Зазначено, що основним джерелом позабюджетних коштів ЗВО державної та комунальної форм власності є кошти від надання платних освітніх послуг. Розглянуто зміст фандрайзингу як нового напрямку залучення навчальним закладом фінансового забезпечення. Доведено доцільність створення ендавменту (сталого фонду ЗВО) з метою фінансування стипендій, дослідницьких грантів та інших програм.

Ключові слова: заклад вищої освіти, позабюджетне фінансування, позабюджетна діяльність, диверсифікація джерел фінансування, освітні послуги, фандрайзинг.

Tymchak V.V., Tymchak M.V. Economic and legal aspect extra-budgetary financing of higher education institutions of Ukraine

Effective implementation of higher education policy is impossible without adequate financial support for higher education institutions. Given the deficit of budget funds, the higher education institutions faced significant difficulties in the formation of financial resources for the implementation of their functions, which forced them to look for sources of additional funds, especially extra-budgetary sources of funding. The purpose of the article is to study the economic and legal aspect extra-budgetary financing of higher education institutions, in particular to substantiate the feasibility of diversifying financial resources of higher education institutions in conditions of reducing budget funding; coverage of certain areas of extra-budgetary activities of higher education institutions and attraction of

charitable assistance (fundraising). It is substantiated that the diversification of sources of funding for higher education institutions is associated with chronic budget underfunding, increased competition between higher education institutions, the need to increase the salaries of research and teaching staff, etc. It was found that extra-budgetary sources of funding for higher education institutions are divided into funds from extra-budgetary activities and earmarked funds. Certain areas of extra-budgetary activities of the higher education institutions are identified: the field of educational services (paid education, preparation for admission to the higher education institutions, and independent external evaluation, retraining, advanced training, training of foreign students, providing individual paid consultations, paid short courses and seminars, etc.), research and production activities (contractual research work, consulting activity; innovation incubators, scientific and technical parks, etc.), commercial activity (publishing of textbooks, rent of areas and scientific equipment, etc.), services for students and staff (paid services for nutrition, treatment and rehabilitation), financial asset management. It is noted that the main source of extra-budgetary funds of higher education institutions of state and communal forms of ownership are funds from the provision of paid educational services. The content of fundraising as a new direction of attracting attraction of financial support by the educational institution is considered. The expediency of creating an endowment (permanent free economic fund) for the purpose of financing scholarships, research grants and other programs has been proved.

Key words: institution of higher education, extra-budgetary financing, extra-budgetary activity, diversification of sources of financing, educational services, fundraising.

Постановка проблеми. Ефективна реалізація політики у сфері вищої освіти неможлива без належного фінансового забезпечення закладів вищої освіти (ЗВО) та освітніх програм, джерелами яких є бюджетні та позабюджетні кошти. В умовах дефіциту бюджетних коштів порушується системність і комплексність фінансування національної системи вищої школи. ЗВО зіткнулися з істотними труднощами під час формування фінансових ресурсів для реалізації своїх функцій, що змусило їх шукати джерела залучення додаткових засобів, перш за все, позабюджетні джерела фінансування. Залучення позабюджетних коштів позитивно впливає на формування фінансової бази ЗВО. У цьому контексті питання позабюджетного фінансування ЗВО є особливо актуальними.

Аналіз досліджень. Окремі аспекти проблеми фінансування закладів вищої освіти досліджувалися багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими. Коваленко Ю.М., Вітренко Л.О. вивчали теоретико-методичні основи фінансування, реалізацію та удосконалення механізму фінансування закладів вищої освіти в Україні, Ящук Т.А. розглянула механізм фінансування закладів вищої освіти в умовах нестабільності ринку освітніх послуг в цілому та механізм позабюджетного фінансування, зокрема. Жиліна Н.Н., Коваленко Є.Ю., Платунова Т.Л. дослідили правові аспекти фандрайзингу у контексті залучення позабюджетних джерел фінансування ЗВО.

Незважаючи на ґрунтовність та високий рівень наукових розвідок, потребує подальшого дослідження механізм залучення закладами вищої освіти позабюджетних коштів для фінансування своєї діяльності, зокрема нових напрямків фінансування.

Мета статті полягає у дослідженні економіко-правового аспекту позабюджетного фінансування ЗВО, зокрема в обґрунтуванні доцільності диверсифікації джерел фінансування ЗВО в умовах зменшення бюджетного фінансування; висвітленні окремих напрямків позабюджетної діяльності ЗВО та залучення благодійної допомоги (фандрайзинг).

Виклад основного матеріалу. Економічні реалії сьогодення переконливо свідчать, що ефективний розвиток закладів вищої освіти неможливий без достатнього фінансування, що включає комплекс заходів, спрямованих як на вдосконалення їх основної освітньої діяльності, так і на ефективне використання фінансових ресурсів.

Фінансове забезпечення вітчизняних закладів вищої освіти здійснюється у формі бюджетного фінансування, кредитування та самофінансування.

Згідно із ст. 71.1 Закону України «Про вищу освіту» фінансування державних ЗВО здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, комунальних ЗВО – за рахунок коштів місцевих бюджетів, приватних ЗВО – їх засновниками. Разом з тим, для усіх ЗВО передбачено можливість здійснення фінансування з інших джерел, не заборонених законодавством. Залучені кошти спрямовуються на провадження статутної діяльності ЗВО у порядку і на умовах, визначених законодавством та статутом ЗВО [8].

ЗВО як суб'єкт господарювання може діяти в одному із таких статусів: бюджетна установа, неприбутковий ЗВО, прибутковий ЗВО (ст. 27 Закону України «Про вищу освіту»). Якщо державні ЗВО України здійснюють свою економічну діяльність у статусі «бюджетна установа», то одним із основних правових регуляторів такої діяльності є Бюджетний кодекс України, що дозволяє їм поєднувати бюджетне фінансування із власними

надходженнями (плата за послуги). Таким чином, державні і комунальні ЗВО мають право надавати фізичним та юридичним особам платні послуги за умови забезпечення надання належного рівня освітніх послуг як основного статутного виду діяльності (ст. 73 Закону України «Про вищу освіту») [8]. Власні надходження, отримані як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти, зараховуються на спеціальні реєстраційні рахунки, відкриті в територіальному органі Казначейства України, на поточні рахунки у банках державного сектору (ст. 43.7 Бюджетного кодексу України) [2]. Зазначені доходи, а також відсотки, отримані від розміщення коштів закладу вищої освіти можуть використовуватися на придбання майна і його використання, капітальне будівництво та ремонт приміщень, поліпшення матеріально-технічного, навчально-лабораторного, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу тощо в межах статутної діяльності закладу вищої освіти (ст. 70.2 Закону України «Про вищу освіту») [8].

Не дивлячись на багатоканальність фінансування, основним джерелом фінансового забезпечення державних ЗВО є бюджетні кошти. В Україні станом на 2019/2020 навчальний рік налічувалося 281 університети, академії та інститути, в яких навчалася 1266,1 тис. студентів. З них 203 державних (1158 тис. студентів) [4]. За такої кількості навчальних закладів державного фінансування вистачає лише на утримання наявної матеріальної бази, базові зарплати працівникам та комунальні платежі. Для підвищення зарплат науково-педагогічним працівникам, модернізації, закупівлі сучасного обладнання, фінансування наукових досліджень потрібні додаткові витрати. Тому пошук додаткових джерел фінансування є стратегічним завданням кожного ЗВО, який прагне розвиватися.

Збільшення витрат на утримання державної вищої освіти з позабюджетних джерел є загальносвітовою тенденцією, а не лише необхідністю, викликаною кризовим станом вітчизняної вищої школи. Очікується, що процес розширення джерел фінансування продовжуватиметься і в майбутньому. Експерти Консорціуму дослідників вищої освіти та Європейського центру ЮНЕСКО з вищої освіти, проаналізувавши нововведення, спрямовані на розширення джерел фінансування навчальних закладів у різних країнах, дійшли висновку, що змішане фінансування вищих навчальних закладів більш ефективно, ніж суто державне чи виключно приватне [1, с.39-40].

Диверсифікація джерел фінансування, в першу чергу, пов'язана із хронічним бюджетним недофінансуванням, що змушує державні ЗВО з метою виживання і розвитку використовувати позабюджетні джерела фінансування. Крім того, до основних чинників зростання позабюджетного фінансування можна віднести посилення конкуренції між ЗВО за надання освітніх послуг; збільшення вартості товарів і послуг, які необхідні університетам для забезпечення їх статутної діяльності; необхідність підвищення оплати праці науково-педагогічних працівників.

За рахунок позабюджетних коштів фінансується значна частина витрат на оплату праці науково-педагогічних працівників, придбання навчальної та науково-методичної літератури, оплата поточних господарських потреб, послуги зв'язку, витрати на відрядження, тощо [9, с.143].

В практиці фінансового забезпечення закладів вищої освіти позабюджетні джерела фінансування поділяються на дві групи: засоби від позабюджетної діяльності (підприємницької та іншої діяльності, що приносить дохід), та цільові засоби. За діючим законодавством до першої групи відносять додаткові платні послуги і доходи від використання майна, що перебуває у державній власності (оренда), до другої – засоби від державних позабюджетних фондів та безкоштовні надходження у вигляді дарування і пожертв.

У таблиці 1 наведено основні напрямки позабюджетної діяльності ЗВО.

Таблиця 1.
Напрямки позабюджетної діяльності ЗВО

Напрямок позабюджетної діяльності	Зміст напрямку позабюджетної діяльності
Сфера освітніх послуг	<ul style="list-style-type: none"> – навчання студентів, курсантів аспірантів, асистентів-стажистів і докторантів понад державне замовлення в межах ліцензійного обсягу; – підготовка до вступу до ЗВО та підготовка до ЗНО; – перепідготовка, підвищення кваліфікації, інше навчання за замовленням центрів зайнятості; – отримання другої вищої освіти, коли вища освіта такого рівня вже здобута (здобувається) за державним замовленням; – навчання іноземних студентів; – додаткова освіта з отриманням спеціальних сертифікатів (програмістів, бухгалтерів т.п.); – надання індивідуальних платних консультацій; – платні короткострокові курси і семінари; тощо (Перелік платних послуг, 2010).

Напрямок позабюджетної діяльності	Зміст напрямку позабюджетної діяльності
Науково-виробнича діяльність	<ul style="list-style-type: none"> – договірна науково-дослідна робота; – консалтингова діяльність; – впровадження в регіоні сучасних технологій (центри високих технологій, лізинг обладнання тощо); – мале виробництво (венчурні фірми, інноваційна діяльність); – спільне виробництво; – експертні ради; – комплексні міждисциплінарні дослідження на замовлення адміністрації регіонів, урядових установ, підприємницьких структур; – інкубатори нововведень, науково-технічні парки; – організація платних конференцій і наукових семінарів.
Комерційна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> – видання підручників, навчально-методичної та наукової літератури, періодичних видань; – рекламна діяльність через ЗМІ, що належать ЗВО; – створення радіо- і телеканалу; – оренда і прокат наукового обладнання і приладів; – створення інформаційного бізнес-центру на базі мережевих технологій; – торговельно-посередницька діяльність; – надання площ в оренду; – продаж патентів і ліцензій.
Сфера послуг для студентів і співробітників ЗВО	<ul style="list-style-type: none"> – послуги з харчування; – лікувальні та оздоровчі послуги; – санаторії, профілакторії, спортивні та дитячі табори.
Управління фінансовими активами	<ul style="list-style-type: none"> – операції з банками; – операції з нерухомістю; – операції на ринку цінних паперів; – цільова емісія цінних паперів та їх обслуговування.

Складено автором на основі [1, с.185-186].

Основним джерелом позабюджетних коштів ЗВО державної та комунальної форм власності є кошти від надання платних освітніх послуг, перелік яких затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 796 (Перелік платних послуг, 2010) [7]. Цей вид позабюджетної діяльності є найбільш привабливим для вищої школи, оскільки платні освітні послуги високо прибуткові, для їх надання використовується та ж матеріально-технічна база і ті ж викладачі, що й для надання студентам освітніх послуг за державним замовленням.

Комерційне використання результатів НДДКР перетворює ЗВО на складову технопарків і технополісів, в рамках яких здійснюється ефективний взаємозв'язок навчання, науки, експериментального виробництва і комерційного освоєння результатів НДДКР. За участю ЗВО створюються малі інноваційні фірми, бізнес-інкубатори, маркетингові центри, в яких працюють співробітники та студенти.

Розробку гранту, як спосіб самофінансування, використовують переважно технічні ЗВО та факультети природничо-наукової спрямованості. До його переваг можна віднести: набуття досвіду у здійсненні розробок, реалізації грантів, взаємодії з контрагентами, підвищення рівня ділового та професійного статусу ЗВО, самореклама. Недоліками є тривалий цикл реалізації гранту, значний обсяг трудових витрат, висока інтенсивність роботи [9, с.71].

Ще не набуло належного розвитку залучення позабюджетних коштів від надання різного роду консультативних послуг, проведення досліджень на замовлення підприємств і організацій. ЗВО доцільно більш активно розвивати даний напрямком фінансування шляхом створення центрів інформаційних технологій, які можуть бути як дослідними підрозділами, так і системою постійно діючих семінарів, спеціалізованих міжвузівських кафедр, консультативними центрами з надання допомоги у створенні програмних продуктів, електронних курсів і підручників не тільки для вищої школи, але і гімназій і ліцеїв.

Право на використання переданого в оперативне розпорядження державного майна дає можливість ЗВО брати участь у підприємницькій діяльності без його повного відчуження (наприклад, здача в оренду будівель навчальних лабораторій, гуртожитків, обладнання).

Слід зазначити, що підприємницька діяльність у ЗВО відрізняється від підприємницької діяльності звичайних компаній, оскільки має допоміжний характер і покликана компенсувати відсутні кошти, необхідні для розширення матеріальної бази, реалізації потенціалу співробітників, вирішення соціальних завдань колективу. У сфері освіти підприємницька діяльність не може бути конкурентоспроможною, тому що мета основної діяльності вищих навчальних закладів полягає не у максимізації прибутку, а в підготовці висококваліфікованих кадрів. Масштаби комерціалізації можуть бути виправдані, якщо вони не суперечать основним цілям і завданням статутної діяльності ЗВО. Економічний механізм регулювання комерційної діяльності у ЗВО націлений на обмеження зайвої комерціалізації, пошук найбільш ефективних форм поєднання освітньої і комерційної діяльності [1, с.405].

Навчальні заклади отримали свободу щодо використання фінансових ресурсів від позабюджетної діяльності. Необхідність в ефективному управлінні вільними грошовими коштами зумовила виникнення порівняно нового для діяльності ЗВО напрямку позабюджетної діяльності – управління фінансовими активами.

Перспективним напрямком залучення позабюджетних коштів у систему вищої освіти є державно-приватне партнерство (ДПП), головним учасником якого повинен стати заклад вищої освіти. У загальному розумінні ДПП – це система взаємовигідних та довгострокових відносин між державним (у даному випадку – ЗВО) та приватним партнерами, що передбачає об'єднання їх ресурсів і розподіл ризиків, відповідальності та винагороди. У рамках ДПП доцільно створювати освітньо-наукові кластери з відповідним фінансуванням, що сприятиме диверсифікації джерел фінансування освітніх програм і наукових досліджень, а також активізації освітньо-наукової діяльності ЗВО. Основними перевагами реалізації ДПП у фінансуванні ЗВО є підвищення ефективності та результативності фінансування з урахуванням інтересів різних груп стейкхолдерів [6, с.28-29].

Крім надходжень від власної позабюджетної діяльності до позабюджетних джерел фінансування ЗВО відносять благодійні пожертви фізичних та юридичних осіб, гранти вітчизняних і міжнародних організацій; добровільні внески у вигляді коштів, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, одержаних від підприємств, установ, організацій та фізичних осіб [1, с.140].

Новим напрямком успішного залучення навчальним закладом фінансового забезпечення є фандрайзинг – залучення благодійної допомоги від декількох категорій жертводавців (випускників, благодійних фондів, підприємств). У такий спосіб жертводавці реалізують власні економічні чи інші інтереси (оптимізація оподаткування, зацікавленість у підтримці ЗВО, який готує для них кадри, реклама, престиж, підвищення корпоративного іміджу). Найчастіше жертводавці виділяють кошти на дослідження, науково-дослідні роботи, певні заходи, освітні тури, іменні стипендії, ремонт навчальних корпусів та аудиторій.

ЗВО може використовувати такі види фандрайзингу:

1. Стратегічний фандрайзинг – фінансові ресурси залучаються для формування ендавменту (від англ. Endowment – пожертвування – активи, фонди або будь-яке інше майно, пожертвоване або подароване організації, як ресурс для подальшого акумулювання). Стратегічний фандрайзинг є найбільш прийнятною формою залучення коштів як для ЗВО, так і для сторони, що здійснює фінансування через наявність чітких цілей використання коштів, можливість залучення значних фінансових джерел при низьких витратах на фандрайзинг.

2. Оперативний фандрайзинг – напрямком залучення коштів на покриття поточних витрат. Оперативний фандрайзинг є менш ефективною формою залучення коштів, оскільки кошти, що надходять, не мають цільового призначення. Вони використовуються для виплати заробітної плати, покриття комунальних та матеріальних витрат, внаслідок чого знижується зацікавленість донорів у фінансуванні [2, с.32-33].

ЗВО, що планує вдатися до благодійності, повинен визначитись: або створювати ендавмент, або скористатися підтримкою сторонніх благодійних фондів.

Ендавмент або сталий фонд ЗВО – це сума коштів або вартість іншого майна, призначена для інвестування або капіталізації терміном не менше 36 місяців, пасивні доходи від якої використовуються закладом вищої освіти з метою здійснення його статутної діяльності у порядку, визначеному благодійником або уповноваженою ним особою (ст. 1 п. 22 Закону України «Про вищу освіту») [8].

Відмінність ендавменту від звичайних благодійних організацій полягає в його цільовому характері та довгостроковому використанні. Цільовий характер ендавменту полягає у тому, що доходи від його використання направляються на конкретні проекти на основі оцінки їх ефективності та на інвестування коштів з метою отримання додаткового доходу. Основна перевага фонду – прозорість його діяльності.

Інструмент ендавмента використовується для фінансування стипендій, дослідницьких грантів та інших програм ЗВО, що вимагають не тільки точкового, а постійного фінансування [5, с. 169].

Отже, наявність власного сталого фонду гарантує навчальному закладу надійну фінансову базу і стабільність реалізації довгострокових науково-дослідних програм, можливість залучення науково-педагогічних

кадрів; матеріальну підтримку студентів та викладачів; створення оптимальних матеріально-технічних умов для здійснення освітнього процесу.

Проблеми залучення пожертвувань до сталого фонду у вітчизняних ЗВО пов'язані з відсутністю культури благодійності, недостатнім інформуванням жертводавців, незначною їх кількістю, відсутністю інформації на сайті навчального закладу про стан ендавмента тощо.

Для стимулювання благодійності в освіті доцільно активно використовувати міжнародний досвід пільгового оподаткування для благодійних організацій, приватних осіб і бізнесу (зниження податку на прибуток, податку на майно, дарування або успадкування, надання податкового кредиту і т.д.). Крім цього, необхідно створювати асоціації і профільні об'єднання благодійників, єдині інформаційні майданчики для встановлення контактів між керівниками благодійних фондів, місцевими органами влади і вищими навчальними закладами. Такий підхід дозволить акумулювати фінансові резерви для розвитку сучасної науки і фундаментальних досліджень.

Узагальнюючи результати дослідження, слід наголосити, що при зміні зовнішніх умов позабюджетні кошти забезпечують системі вищої освіти необхідну гнучкість, на відміну від бюджетних коштів, які витрачаються строго за кошторисом, що перешкоджає будь-якому маневру ресурсами.

Висновки. Диверсифікація джерел фінансування ЗВО пов'язана із хронічним бюджетним недофінансуванням, посиленням конкуренції між ЗВО, необхідністю підвищення оплати праці науково-педагогічних працівників та ін. Позабюджетні джерела фінансування ЗВО поділяються на засоби від позабюджетної діяльності та цільові засоби. Окремими напрямками позабюджетної діяльності ЗВО є сфера освітніх послуг, науково-виробнича діяльність, комерційна діяльність, сфера послуг для студентів і співробітників ЗВО, управління фінансовими активами. Основним джерелом позабюджетних коштів ЗВО державної та комунальної форм власності є кошти від надання платних освітніх послуг. До цільових засобів відносять засоби, залучені від державних позабюджетних фондів та безкоштовні надходження у вигляді благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб. Новим напрямком залучення навчальним закладом фінансового забезпечення є фандрайзинг.

Подальші наукові дослідження у даному напрямку вбачаються у вивченні зарубіжного досвіду залучення ЗВО позабюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Багаутдинова Н.Г. Высшая школа сегодня и завтра: пути преодоления кризиса. М.: Экономика, 2003. 484 с.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Жилина Н.Н. Фандрайзинг как механизм привлечения внебюджетных источников финансирования автономных образовательных учреждений. Актуальные проблемы экономики и права. 2012. № 1. С. 31-33.
4. Заклади вищої освіти. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html
5. Коваленко Е.Ю., Платунова Т.Л. Правовые аспекты фандрайзинга в образовательной организации высшего образования. Известия АлтГУ. Юридические науки. 2018. № 6 (104). С. 166-171. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovye-aspekty-fandrayzinga-v-obrazovatelnoy-organizatsii-vysshego-obrazovaniya>
6. Коваленко Ю.М., Вітренко Л.О. Фінансування закладів вищої освіти в Україні: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 238 с.
7. Перелік платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної та комунальної форми власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#Text>
8. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
9. Яцук Т.А. Механізм фінансування закладів вищої освіти в умовах нестабільності ринку освітніх послуг: дис. ... канд. ек. наук: 08.00.03 / ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». Київ, 2019. 315 с.